

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

CSRA
Center for Strategic Research and Analysis

Изборен молк и ден на гласање: хибридни закани и изборни ризици во дигиталниот простор – Локални избори 2025 (18–19 октомври; 1–2 ноември)

Подготвиле:

Пецо Трајкоски

Игор Чавески

Куштрим Ала

Митко Јовановски

Изработката на овој извештај е финансирана од Европската Унија во рамките на проектот „Дигитален штит: Мониторинг на локалните избори 2025 од хибридни закани во дигиталниот простор“ спроведуван од Центарот за стратески истражувања и анализи – ЦСИА. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“ финансиран од Европската Унија. Содржината на извештајот е единствена одговорност на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар.

Содржина

1. Извршно резиме	3
2. Вовед и цел на извештајот	4
2.1 Контекст: изборниот молк/ден на гласање како „високо-ризичен прозорец“ за хибридни закани.....	5
2.2 Цел и фокус на мониторингот во периодот на изборен молк и денот на гласање ...	6
2.2.1 Што се следеше (опфат)	7
2.2.2 Што НЕ беше цел (граница на мониторингот)	8
2.2.3 Клучната логика: зошто овој мониторинг е важен	8
3. Опфат и методолошки пристап.....	8
3.1 Период на мониторинг и канали	8
3.2 Прибирање/верификација на податоци (OSINT пристап).....	10
3.3 Ограничувања	12
4. Контекст: како изгледаше дигиталниот простор во молк и на денот на гласањето .	13
5. Клучни наоди (изборен молк + ден на гласање).....	14
5.1 Прекршувања на изборниот молк и „отворено“ онлајн агитирање	14
5.2 Дезинформации што создаваат забуна/демотивација кај гласачите	14
5.3 Наративи/индикации за поткуп, притисоци и заплашувања – дигитален сигнал и теренска практика	15
5.4 Анонимни и сомнителни онлајн-извори како „пумпа“ за дискредитација (клевета/обвинување без доказ).....	16
5.5 Манипулација со перцепција за легитимност преку „предвремена победа“ и наративи за нерегуларности	17
5.6 Дополнителен клучен наод: Инструментализација на урбани/комунални кризи за демотивација и револт во втор круг.....	18
5.7 Контекстуален клучен наод: Безбедносен „шок“ како амбиент на несигурност во изборен период.....	18
6. Импликации и ризици во постизборниот период и понатаму: како „изборните“ хибридни закани продолжуваат да живеат по гласањето	19
6.1 Нормализирање на „делегитимацијата“ како стандардна постизборна политика	20

6.2 Преместување на јавната дебата од локални теми кон идентитетски поделби и „етикетирање“	20
6.3 Анонимни канали + манипулативни „докази“ → заплашување, клевета и институционално „усилување“ на манипулацијата	21
6.4 „Секјуритизација“ на јавниот простор – несигурност како политичка емоција	21
6.5 Реални урбани/комунални проблеми како платформа за хибридно влијание и демотивација	22
6.6 Клучни актери и извори: кој ја произведува, кој ја засилува, кој ја легитимира заканата	22
7. Заклучни согледувања	26

1. Извршно резиме

Овој извештај ги сумира клучните наоди од мониторингот на дигиталниот простор во најчувствителниот изборен прозорец – изборниот молк и денот на гласањето за локалните избори во Северна Македонија (прв круг: 19 октомври 2025; втор круг: 2 ноември 2025). Фокусот е на хибридни закани во дигиталниот простор: дезинформации и манипулации што создаваат забуна и демотивација, онлајн агитирање во молк, таргетирана дискредитација преку сомнителни извори, и наративи што ја поткопуваат довербата во институциите и легитимноста на изборниот процес.

Мониторингот покажува дека во двата круга дигиталната средина функционираше како засилувач на изборните ризици, но со различна динамика. Во првиот круг доминираа прекршувања на изборниот молк преку онлајн агитирање и зголемен „шум“ од пријави/тврдења, при што дел од сигналите беа невистинити или непроверени, паралелно со реални индикации за притисоци и сомнежи за поткуп. Во овој период беа нотирани и дезинформации за „предвремени победи“ (со потенцијал да влијаат врз излезноста и слободното изјаснување), како и примери на дискредитација преку анонимни/сомнителни онлајн извори со „доказен“ изглед (фотографии со слаб квалитет и непроверливи обвинувања). Клучен ризик во првиот круг беше заматувањето на границата меѓу реални прекршувања и фабрикувани/претерани сигнали, што ја поткопува способноста на јавноста да разликува факт од манипулација.

Во вториот круг, тактиките на влијание беа понасочени и по „доказно“ спакувани. Се појавија содржини со силен потенцијал за таргетирана дискредитација (на пр. преку „документ“/визуелна конструкција што создава идентитетски сомнеж), како и дезинформации за повлекување/оставка пласирани во изборен молк со директна демотивациска функција. Дополнително, во постизборниот момент беа забележани пакети обвинувања за поткуп, притисоци и нерегуларности што функционираат како рамка за оспорување на исходот, често без јасна врска со формални процедури

(приговори/доказна постапка), што го продолжува конфликтот во дигиталниот простор и ја храни поларизацијата.

Посебен наод е дека дел од хибридните закани не се градат само врз „лажна вест“, туку врз експлоатација на реални општествени и урбани проблеми (на пр. комунални кризи), кои потоа се рамкираат како политичка операција со цел револт, апатија или демотивација на гласачите. Во исто време, безбедносните теми и јавната анксиозност (на пр. лажни дојави за бомби во изборен период) придонесуваат кон „сеќуритизација“ на јавниот простор и создавање амбиент во кој манипулациите полесно се примаат и побрзо се шират.

Клучен заклучок на извештајот е дека хибридните закани најчесто се појавуваат како ланец на улоги, а не како единствен извор:

- Производители (анонимни/сомнителни страници, портали и профили) создаваат содржина за дискредитација или забуна, често со „доказен“ изглед (рециклирани фотографии, документи, непроверливи тврдења).
- Засилувачи (политички актери, кандидати, партиски и активистички екосистеми на социјални мрежи) ја мултиплицираат содржината и ѝ даваат мобилизациски ефект, особено во молк и на ден на гласање.
- Легитиматори (портали/медиуми и јавни наслови) ѝ даваат видливост и тежина, со што рамката станува „јавна вистина“ за дел од публиката, дури и кога е непотврдена.

Во постизборниот период, овие механизми носат сериозни импликации за државата: нормализирање на делегитимација како политичка тактика, зголемување на поларизацијата преку идентитетски рамки и сомнежи, засилување на клеветнички циклуси и заплашување преку анонимни канали, и постепено опаѓање на довербата во институциите и во можноста за фер политичка конкуренција. Ризикот е кумулативен: секој следен изборен циклус може да започне од пониско ниво на доверба и повисоко ниво на конфликт, што ја прави земјата поранлива и на внатрешни манипулации и на прекугранични наративи.

Извештајот затоа го позиционира изборниот молк и денот на гласањето како „високо-ризичен прозорец“ во кој треба да се читаат не само поединечни објави, туку образци на влијание – како се создава забуна, како се засилува сомнеж, како се рамкира легитимноста и како дигиталните наративи продолжуваат да ја обликуваат политичката реалност и по завршувањето на гласањето.

2. Вовед и цел на извештајот

2.1 Контекст: изборниот молк/ден на гласање како „високо-ризичен прозорец“ за хибридни закани

Локалните избори 2025 во Северна Македонија се одржаа во два изборни круга: првиот круг на 19 октомври 2025, со можност за втор круг во општините каде што градоначалничките кандидати не обезбедиле апсолутно мнозинство, и вториот круг на 2 ноември 2025.

Во контекст на овие избори, ОБСЕ/ОДИХР уште пред официјалното распишување на изборите спроведе Needs Assessment Mission (NAM) од 24 до 27 јуни 2025, со цел да ја оцени предизборната средина и ризиците поврзани со изборниот процес, вклучително и прашања поврзани со медиуми, онлајн кампањи и потенцијални влијанија врз изборниот интегритет.

Врз основа на наодите, NAM препорача распоредување на ODIHR Election Observation Mission (EOM) за локалните избори, како и за можниот втор круг.

Изборниот молк и денот на гласање претставуваат високо-ризичен прозорец во кој хибридните закани добиваат посебна тежина од три причини:

Прво, тоа е период кога формалниот политички натпревар (јавни митинзи, медиумски дебати, официјални промотивни активности) е ограничен или забранет, што го зголемува уделот и влијанието на неформални и нерегулирани канали — пред сè социјални мрежи, дигитални групи, „портали“, анонимни страници и профили, како и приватни канали за масовна дистрибуција на содржина. Во такви околности, дури и релативно мал број координирани објави може непропорционално да влијаат врз перцепцијата на јавноста, бидејќи „контра-наративите“ и проверките доаѓаат со задоцнување, а граѓаните носат одлуки во услови на ограничени информации и засилени емоции.

Второ, изборниот ден носи низа оперативни и психолошки ранливости: динамика околу излезноста, логистика на гласање, чувствителност за „нерегуларности“, брзо ширење шпекулации и растечка недоверба кон институциите. Токму затоа и меѓународните набљудувачи го третираат изборниот ден како критична точка за процена на процесот. Во првиот круг, ODIHR/IEOM нотираат дека изборниот ден бил генерално мирен и уреден, но сепак со одредени процедурни слабости и поширок политички контекст на поларизација.

Трето, хибридните закани во овој период ретко се појавуваат како „една голема лага“. Почесто се манифестираат како пакет од техники што работат паралелно: селективно вадење факти од контекст, инсинуации за изборна кражба, дискредитација на институции, поттикнување меѓуетничка или меѓупартиска конфронтација, или насочено таргетирање на

одредени групи гласачи со страв и демотивација. Во суштина, целта не е само да се промени политичкиот избор на гласачот, туку и да се поткопа довербата во фер натпреварот, да се релативизира легитимноста на резултатите и да се отвори простор за пост-изборна нестабилност.

Од тие причини, овој извештај го третира периодот на изборен молк и денот на гласање како временски прозорец во кој ризикот од хибридни закани е највисок, а штетата — ако се случи — е најтешко поправлива, бидејќи се случува во моментот кога јавноста веќе очекува конечен исход и валидност на резултатите.

2.2 Цел и фокус на мониторингот во периодот на изборен молк и денот на гласање

Мониторингот во периодот на изборниот молк и денот на гласањето е поставен како оперативна форма на рано предупредување и документарна евиденција за ризици што се појавуваат во дигиталниот простор токму кога изборниот процес е најранлив. Овој прозорец (последните 24 часа пред гласањето и самиот изборен ден) е критичен затоа што информацијата има непосреден ефект: луѓето донесуваат одлуки „во момент“, реакциите се брзи, а манипулативните содржини можат да влијаат врз однесувањето пред да биде возможна проверка или институционален одговор. Затоа мониторингот во овој период не е насочен кон општа политичка комуникација, туку кон содржини и инциденти што имаат директна поврзаност со изборниот интегритет — слободното изјаснување, безбедноста на учество, довербата во институциите и легитимноста на резултатите.

Во практична смисла, целта е да се обезбеди јасна, проверлива и употреблива слика за тоа:

- кои ризични појави се јавуваат во дигиталниот простор во молк и на денот на гласање;
- како се шират (канални, платформи, темпо, повторување);
- каков потенцијален ефект создаваат врз јавноста и врз изборниот процес;
- кои обрасци се повторуваат и затоа бараат брз одговор (демант, транспарентна информација, пријавување, архивирање, институционална комуникација).

Овој извештај, според тоа, не е „листинг“ на сè што е објавено, туку селективна систематизација на најрелевантните случаи и обрасци — со цел да се задржи пропорционалност, да се избегне непотребно репродуцирање на штетна содржина и да се стави тежина на индикаторите што најдиректно го засегаат изборниот процес.

2.2.1 Што се следеше (опфат)

Во периодот на изборен молк и денот на гласање, мониторингот беше насочен кон следниве категории појави:

(1) Прекршувања на изборниот молк преку дигитални канали
Ова вклучува отворено онлајн агитирање (повици да се гласа за конкретен субјект), индиректна промоција (симболички/визуелни пораки што функционираат како поддршка), како и содржини што се пласираат како „информативни“, но реално имаат промотивна функција. Во услови на молк, ваквото делување има засилен ефект бидејќи ја нарушува фер-рамнотежата токму кога граѓаните треба да имаат простор за мирно одлучување.

(2) Дезинформации и манипулативни тврдења што создаваат забуна, демотивација или паника

Особено се следат „оперативни“ дезинформации — содржини што се пласираат со намера да произведат брз ефект во краток временски период. Тука спаѓаат: лажни информации за повлекување на кандидати, лажни тврдења за нерегуларности, манипулативни објави за „веќе решен исход“, како и објави што ја нарушуваат довербата во изборната администрација во реално време.

(3) Наративи и индикации за поткуп, притисоци и заплашување (како изборен ризик и како дигитален сигнал)

Оваа категорија се следи затоа што молк и изборниот ден се периоди кога притисоците и купувањето гласови (каде ги има) најчесто се активираат или барем стануваат највидливи. Мониторингот тука не заменува институционална истрага, туку ја следи информациската димензија: како ваквите тврдења се пласираат, какви докази се прикажуваат (ако воопшто се прикажуваат), дали има координирано засилување, и каков ефект имаат врз довербата и чувството на безбедност.

(4) Делегитимирачки наративи за процесот и институциите
Се следат објави што конструираат рамка дека изборите се „наместени“, дека институциите се „соучесници“, дека гласањето е „бесмислено“, или дека резултатот не може да биде легитимен. Овие наративи имаат хибридна функција затоа што таргетираат една од клучните основи на демократскиот процес: прифаќањето на правилата и исходот.

(5) Говор на омраза, дехуманизација и инцитуирање во чувствителниот период
Во молк и на ден на гласање, ваквите содржини се особено опасни затоа што можат да произведат моментална ескалација, да создадат чувство на закана и да доведат до заплашување или самоисклучување од процесот. Мониторингот ги следи појавите што имаат потенцијал да влијаат на безбедноста на учество, особено во локални контексти со постоечки тензии.

2.2.2 Што НЕ беше цел (граници на мониторингот)

Мониторингот во овој извештај не е насочен кон:

- целосно покривање на кампањата (тоа е предмет на посебна фаза/извештај);
- оценка на програмите и политичките позиции;
- форензичка атрибуција (доказување кој стои зад одредена координирана активност);
- утврдување на фактичка вистина за секој настан на терен.

Ограничувањето е намерно: во изборен ден, најважно е да се документираат појавите што имаат потенцијал за штета и да се опишат нивните обрасци и функција, без да се навлегува во тврдења што не можат да се потврдат во реално време.

2.2.3 Клучната логика: зошто овој мониторинг е важен

Значењето на мониторингот во молк и на ден на гласање е во тоа што тој ја следи „меката“ страна на изборниот интегритет — информациската средина. Изборите не се нарушуваат само со физички нерегуларности; тие се нарушуваат и кога граѓаните се доведени во состојба на конфузија, страв или убедување дека правилата не важат. Во ваков период, дури и мал број вирални содржини може да создадат трајна штета: да ја поткопа довербата, да ги поларизира заедниците и да ја намали подготвеноста резултатот да се прифати како легитимен.

Оттука, фокусот на овој мониторинг е да ја опфати токму таа критична димензија: како се произведува и засилува недоверба во реално време, кои типови содржини се користат за влијание, и кои сигнали укажуваат дека дигиталниот простор се користи како алатка за изборен притисок или манипулација. На тој начин, извештајот обезбедува основа за понатамошни анализи, но и за практични мерки за подобрување на транспарентноста, брзината на реакција и заштитата на слободното изјаснување во најчувствителните часови на изборниот процес.

3. Опфат и методолошки пристап

3.1 Период на мониторинг и канали

Овој извештај го опфаќа најкритичниот „високо-ризичен прозорец“ во изборниот циклус – 24 часа изборен молк и денот на гласање за двата круга на Локалните избори 2025: 19 октомври 2025 (прв круг) и 2 ноември 2025 (втор круг).

Логиката за ваков фокус е практична и безбедносна: токму во овие 24–36 часа се создава најголемата информациска магла, најмногу се тестира способноста на институциите да реагираат брзо, а граѓаните се најранливи на манипулации што ја „затвораат“ слободната одлука (паника, лажни „победи“, лажни инциденти, притисоци, агитирање „на терен“, дезинформации што се шират побрзо од деманти).

Во двата круга, мониторингот беше поставен како интензивно, кратко, но длабинско следење – не „општо набљудување“, туку следење на сигнали што во изборен ден најчесто се појавуваат како:

- прекршувања на молкот и отворено агитирање;
- дезинформации за „предвремени победи“ и создавање перцепција дека исходот е веќе решен (психолошки притисок врз неопределени гласачи);
- дезинформации и клевети за поткуп/инциденти со слаби или матни „докази“, но силен ефект врз јавноста;
- информациски „шум“ преку масовни пријави/објави што дел се покажуваат како невестинити, но ја трошат вниманието и капацитетот за проверка.

Канали и типови извори (OSINT):
Мониторингот се темелеше на јавно достапни извори, со акцент на оние што практично ја „водат“ атмосферата во изборен ден:

1. Онлајн медиуми и портали (брзи вести / сензационалистички наративи / локални портали):
  - како простор каде најбрзо се пласираат тврдења за инциденти, „скандали“, поткуп, притисоци и сл., а потоа содржината се прелева на социјалните мрежи.
  - Пример за ризичен формат е објава на анонимен/сомнителен локален портал со тврдење за поткуп поткрепено со матни фотографии, што потоа се мултиплицира како „вест“ и добива институционална тежина преку реакција на органи.
2. Социјални мрежи (каде се создава „пулсот“ во реално време):
  - Facebook (страници, јавни групи, локални заедници, коментари под медиумски линкови) – најчесто место за масовно ширење линкови, директно агитирање и „брзи заклучоци“.

- X/Twitter (политички профили/актери, брзи реакции, „легитимирање“ на наративи преку авторитетен тон).
- TikTok/YouTube/Instagram (кратки видеа, клипови што брзо стануваат вирусни, исечоци што ја менуваат смислата).
- Во изборниот ден се евидентира и отворено агитирање на социјалните мрежи, вклучително и од политички претставници, со користење симболика (фотографии со странски дипломати) како сигнал за „легитимитет/моќ“.

3. Вирални содржини и „скриншот-култура“ (брзо ширење без извор):

- Ова се објави кои кружат како слики/документи (наводни пасоши, наводни списоци, наводни пријави), каде целта често не е доказ, туку сомнеж.
- Пример: објава што кружи со наводен српски пасош на кандидат, појавена непосредно пред вториот круг (2 ноември), токму кога секој „документ“ може да предизвика контроверзија и да ја помести јавната дебата од локални теми во идентитетско/национално етикетање.

4. Наративи со безбедносен призив (паника/закана/страх):

- Во изборни периоди, содржините што најбрзо ја менуваат емоцијата на јавноста се оние што продуцираат чувство на опасност („нешто се случува“, „ќе има инцидент“, „не е безбедно“).
- Во материјалите се евидентира рамка дека лажни дојави/безбедносни приказни можат да се третираат како хибридни напади со политичка позадина, а во претходни бранови се споменува и претпоставка за непријателски странски служби – што е класичен пример како безбедносен наратив се користи за одржување „постојана несигурност“ во јавноста.

Со оваа поставеност, мониторингот во изборен молк и изборен ден не се сведува на „собирање линкови“, туку на структурирање на информациските настани според тоа: (а) што се шири, (б) колку брзо, (в) кој го засилува, и (г) кој ризик го создава за интегритетот на гласањето.

3.2 Прибирање/верификација на податоци (OSINT пристап)

Мониторингот беше спроведен како OSINT-пристап (отворени извори), со јасна дисциплина: „*прво собирање – потоа проверка – потоа класификација*“. Во изборен ден,

најголемата грешка е да се третира сè како факт; затоа пристапот намерно беше поставен да прави разлика меѓу тврдење, информација и потврден настан.

А) Прибирање (capture) – што точно се бележеше
За секој релевантен настан/објава се прибираа:

- линк/извор и тип на извор (медиум, социјална мрежа, вирална слика);
- време на објава (колку е блиску до клучни часови: отворање гласачки места, попладневен пик, затворање);
- краток опис „што тврди содржината“;
- првичен ризик-таг (на пр., прекршување молк, дезинформација за резултати, поткуп, заплашување, напад врз институции, идентитетска поларизација);
- визуелен доказ каде е можно (скриншот/архива), бидејќи избран ден има бришења и корекции.

Б) Верификација – како се избегнува „да не возат“
Верификацијата се правеше во најмалку два чекора:

1. Проверка на кредибилитет на изворот и материјалот

- Дали е анонимен/сомнителен портал? Дали има јасни автори/контакт/импресум?
- Дали „доказите“ се проверливи или се матни/нечитливи и служат само како визуелен тригер?
- Пример за висок ризик е случај каде анонимен портал објавува клевета за наведен поткуп со матни фотографии – вакво нешто методолошки се третира како *непотврдена информација со потенцијал за штета*, а не како факт.

2. Триангулација (потврда преку втор независен сигнал)

- Дали истото го пренесува повеќе од еден независен извор?
- Дали има официјална изјава/демант/постапка?
- Дали се јавува географска/логичка конзистентност (на пр. „каде“, „кога“, „кој“)?

Ова е особено важно за избран ден, затоа што во материјалите се нотира дека имало 20 пријави за прекршување на молкот, но 15 биле невестинити – што практично значи дека дел од „информациите“ се намерно произведени како шум.

В) Класификација – како се читаат настаните низ призма на хибридни закани
По проверката, секој случај се ставаше во работна категоризација, за да не остане „список на инциденти“, туку да се види механизмот:

- Прекршување на молк / агитирање (директно влијание врз изборна тишина и мирно гласање).
Во изборен ден е нотирано отворено агитирање на социјални мрежи, вклучително и од политички претставник.
- Дезинформации за резултати / „предвремени победи“
Ова се содржини што не мора да убедат со факт, туку да создадат психолошки ефект („веќе е решено“) и да влијаат на мотивацијата/излезноста. Во материјалите се нотира дека на денот на изборите се пласирале дезинформации за предвремени изборни победи.
- Клевети/дискредитации со слаб докажен материјал
Овде ризикот е двоен: (1) штета кон конкретен актер, и (2) општ ефект на недоверба („сите купуваат“, „сè е наместено“). Пример е објава за наводен поткуп со матни фотографии, што добива дополнителна тежина преку институционална реакција.
- Информациско таргетирање преку идентитетски етикети/„документи“
Примерот со наводен пасош што кружи пред втор круг се третира како обид за влијание преку национална етикета, особено во момент кога јавноста е чувствителна и секоја „слика-доказ“ може да стане вирусна.

На овој начин, OSINT-пристапот не служеше само за „известување што се случило“, туку за да покаже кој тип манипулација се активира токму во изборен молк и изборен ден – период кога реакцијата мора да биде најбрза, а грешката најскапа.

3.3 Ограничувања

Иако OSINT е најсоодветен за изборен ден (брз, јавен, проверлив во реално време), важно е ограничувањата да се кажат јасно – не како оправдување, туку како дел од професионален извештај.

1. Пристап само до јавно достапни содржини
  - Затворени групи, приватни профили, затворени канали и приватни пораки не се опфатени. Дел од агитирањето и притисоците во изборен ден може да се случуваат токму таму.

2. Бришење и менување на содржини во реално време

- Во изборен молк/ден на гласање, содржините често се бришат или се „препакуваат“. Затоа се работеше со скриншот/архивирање каде што е можно, но не е секогаш технички изводливо да се фати сè.

3. Информациски „шум“ како тактика

- Материјалите покажуваат дека дури и кога има формално „пријави“, дел се невестинити (на пр., од 20 пријави за прекршување молк, 15 не биле вистинити).

4. Контекст: како изгледаше дигиталниот простор во молк и на денот на гласањето

Изборниот молк и денот на гласањето во локалните избори 2025 се покажаа како високо-ранлив прозорец во дигиталниот простор: период кога вниманието е максимално, граѓаните бараат брзи „сигнали“ за исходот, а просторот е најпогоден за манипулации, забунувања и мобилизација преку страв. Најчесто, во овие 24–48 часа се активираат механизми што не се „класична кампања“, туку брзи и валкани операции: пласирање непотврдени тврдења, лажни профили/страници, „инфо-бомби“ што треба да се споделат веднаш, и обиди за создавање впечаток дека „нешто сериозно се случува“ — дури и кога нема докази.

Прв круг (изборен молк 18 октомври / гласање 19 октомври 2025)

Во првиот круг, клучниот впечаток е дека молкот не функционираше како „тишина“, туку како период на префрлање на агитирањето и притисокот во онлајн форма, со дополнителна злоупотреба на социјални мрежи за (а) прекршувања на молк, (б) поттикнување сомнеж во регуларност, и (в) психолошко влијание преку „предвремени победи“ и сензации. На самиот ден на изборите, според дигиталните траги што ги следеше тимот, се појавија и јавни наративи за поткуп и заплашување, како и зголемена количина на содржини што се обидуваа да ја „поместат“ перцепцијата за исходот уште пред затворање на избирачките места.

Втор круг (изборен молк 1 ноември / гласање 2 ноември 2025)

Во вториот круг, дигиталниот простор беше пофокусиран и „потесен“ (помал број општини/трки), но затоа ударите беа понасочени и поинтензивно персонализирани. Доминираа содржини кои играат на: (а) идентитет и национална етикета, (б) дискредитација преку „документи“ и слики без потврда, и (в) нормализација на сомнеж во

результатите како „логично објаснување“ за тесните трки. Највидлив пример од овој период е пласирањето непотврдена објава со наводен српски пасош на кандидат за градоначалник на Скопје непосредно пред вториот круг — типичен модел на брза дискредитација што се потпира на тоа дека во молк јавноста реагира побрзо од институциите.

5. Клучни наоди (изборен молк + ден на гласање)

5.1 Прекршувања на изборниот молк и „отворено“ онлајн агитирање

Прв круг (18–19 октомври 2025)

Пример-кутија 1 (Прв круг | 19.10): Отворено агитирање на социјални мрежи со „легитимација“ преку дипломати

На денот на гласањето се регистрира отворено онлајн агитирање во корист на политички партии. Посебно е издвоен случај каде политички претставник агитирал и користел фотографии за соработка со странски дипломати. Ова ја прави пораката повеќе од обична партиска објава: таа пренесува сигнал на моќ, „легитимитет“ и надворешна поддршка токму во часови кога граѓаните треба да бидат заштитени од кампањски притисок.

Ризикот тука не е само во формалното прекршување на молкот, туку во ефектот врз перцепцијата: вакви објави можат да создадат чувство дека „исходот е веќе одлучен“ или дека одредена опција е „поприродна“/„посигурна“, што ја нарушува рамноправноста и го слабеа кредибилитетот на процесот.

Втор круг (1–2 ноември 2025)

Во материјалите за вториот круг, влијанието во молк не се појавува доминантно како директно агитирање „гласај за“, туку како агитирање преку дискредитација и „скандал-рамки“ што функционално имаат ист ефект: да го променат изборното однесување токму кога јавноста има најмалку време за проверка (види 5.2 и 5.4).

5.2 Дезинформации што создаваат забуна/демотивација кај гласачите

Прв круг (18–19 октомври 2025)

Пример-кутија 2 (Прв круг | 19.10): Дезинформации за „предвремени победи“

pasted

Во онлајн и социјалните медиуми биле пласирани дезинформации за „предвремени изборни

победи“ на денот на гласањето. Ова е типична техника за влијание во реално време: не мора да докаже ништо, доволно е да произведе чувство дека исходот е веќе решен.

Во изборен контекст, вакви содржини можат да ја намалат излезноста („нема смисла да излезам“), да ги мобилизираат гласачите преку страв или револт („мора да се ‘брани’ победата“), и да создадат амбиент на конфузија и конфликт уште пред да постојат официјални резултати. Ефектот е директен удар врз слободното изјаснување и врз довербата дека резултатот ќе биде утврден процедурално.

Втор круг (1–2 ноември 2025)

Пример-кутија 3 (Втор круг | непосредно пред 02.11): „Наводен српски пасош“ како документ-манипулација

Непосредно пред вториот круг кружи објава со наводен српски пасош на кандидат за градоначалник на Скопје. Во материјалите ова е опишано како непотврдена информација со впечаток на политичка цел – да се влијае врз гласачите преку национална етикета/сомнеж во најчувствителниот момент.

Ова е високоризичен формат во молк: визуелниот „доказ“ ја поттикнува емоцијата и предрасудата, а не рационалната проверка. Дури и ако подоцна се негира, штетата се случува кога содржината се шири масовно и ја пренасочува јавната дебата од локални политики кон идентитетски поделби.

Пример-кутија 4 (Втор круг | изборен молк): Лажна објава дека Назим Таипи се повлекол/поднел оставка

На денот на изборниот молк е пласирана дезинформација дека кандидатот Назим Таипи поднел оставка од кандидатурата. Тој реагирал со официјална изјава и го демантирал тврдењето.

Токму ова ја покажува логиката на нападот: во молк, целта е не дебата, туку демобилизација. Ако дел од гласачите поверуваат дека кандидатот „веќе не е во трка“, тие може да останат дома, да се збунат, или да го сменат изборот. Дури и брз демант не ја елиминира штетата бидејќи лажното често стигнува прво и подалеку од корекцијата.

5.3 Наративи/индикации за поткуп, притисоци и заплашувања – дигитален сигнал и теренска практика

Прв круг (19 октомври 2025)

Пример-кутија 5 (Прв круг | 19.10): МВР уапсило две лица во Прилеп за сомнеж за изборен поткуп

Во контекст на пропусти на изборниот ден (притисоци, заплашувања, обиди за поткуп), е наведено дека МВР уапсило две лица во Прилеп под сомнение за изборен поткуп. Ова е важен пример затоа

што покажува дека дел од ризиците не се само „онлајн наратив“, туку имаат реална теренска димензија.

Во дигиталниот простор вакви настани често се користат како „универзален доказ“ дека „сè е купено“, дури и кога случајот е локален и ограничен. Ризикот е двоен: од една страна – реалното прекршување е сериозно; од друга – начинот на кој се пласира онлајн може да ја генерализира ситуацијата и да создаде чувство дека целиот процес е компромитиран.

Пример-кутија 6 (Прв круг | 19.10): 20 пријави за прекршување на молкот – 15 неистинити

Според објави што циркулирале на социјалните медиуми, биле доставени 20 пријави до полицијата за прекршување на изборниот молк, од кои 15 не биле вистинити. Ова е критичен индикатор дека во изборен ден покрај реални прекршувања се активира и тактика на „шум“: фабрикувани сигнали што го заматуваат просторот.

Овој механизам е опасен затоа што ја еродира довербата од сите страни: граѓаните добиваат впечаток дека „има многу прекршувања“, а кога се покажува дека повеќето се неистинити — се јавува цинизам и недоверба кон пријавувањето и кон институционалниот одговор. Во пракса, тоа го прави потешко да се издвојат и санкционираат вистинските прекршувања.

Втор круг (2 ноември 2025)

Пример-кутија 7 (Втор круг | 02.11): Пакет обвинувања за поткуп/притисоци/одземање лични карти/неважечки ливчиња

По вториот круг, се пласираат јавни обвинувања за купување гласови и „искривување на волјата“ преку поткуп (вклучително: брашно, „исплаќање долгови“), одземање лични карти и прогласување ливчиња за неважечки. Во истиот корпус е нотирано дека нема официјална информација дали се доставени приговори до ДИК.

Овој пример е важен за мониторингот затоа што покажува како дигиталниот простор функционира како „суд“ пред да постои формална проверка. Пакетирањето на многу тврдења одеднаш ја прави проверката тешка и го засилува впечатокот дека „има нешто големо“, што може да произведе долгорочна недоверба и поларизација – дури и ако дел од тврдењата подоцна не се потврдат.

5.4 Анонимни и сомнителни онлајн-извори како „пумпа“ за дискредитација (клевета/обвинување без доказ)

Прв круг (19 октомври 2025)

Пример-кутија 8 (Прв круг | 19.10, Штип): „Секојдневието во Штип“ – клевета за поткуп „во плико“ со матни фотографии + приведување

Во извештајот е опишан случај каде анонимен/сомнителен портал објавил клеветата дека кандидатка за советник наводно делела поткуп „во пливо“, поткрепено со матни фотографии без јасна содржина или проверлива потврда. Дополнително, се наведува дека полицијата ја привела на распит без претходно да ја испита веродостојноста на информацијата.

Овој пример ја покажува најопасната комбинација во изборен ден: анонимен извор пласира обвинување, јавноста го шири, а институционалната реакција може ненамерно да му даде тежина на тврдењето. Ризикот е сериозен: се создава модел каде непроверена информација може да произведе реални последици и да служи како алатка за заплашување и дискредитација во критичен момент.

Втор круг (1–2 ноември 2025)

Пример-кутија 9 (Втор круг | пред 02.11): „Документ-ефект“ без извор (пасош) како анонимна дискредитација

Иако ова е дезинформација (види 5.2), таа истовремено е и пример за анонимна „пумпа“: објавата кружи без јасен извор, но се доживува како „доказ“ поради визуелниот формат. Во молк/ден на гласање ова е особено ефикасно, бидејќи се дели масовно пред да има време за проверка.

5.5 Манипулација со перцепција за легитимност преку „предвремени победи“ и наративи за нерегуларности

Прв круг (19 октомври 2025)

Пример-кутија 10 (Прв круг | 19.10): „Предвремени победи“ како минирање на легитимноста додека трае гласањето

Пласирањето на „предвремени победи“ е опасно затоа што не е само дезинформација – тоа е удар врз идејата дека резултатот се утврдува преку процедура и дека гласот на граѓаните има смисла. Во изборен ден, ваквата содржина може да го префрли фокусот од мирно гласање кон конфликт и мобилизација.

Втор круг (по 2 ноември 2025)

Пример-кутија 11 (По прв круг → по втор круг): Промена на „победнички“ наратив како комуникациска операција

Во материјалите се опишува како една коалиција се прогласила за победник по првиот круг повикувајќи се на селективно читање на резултатите, но по вториот круг го сменила наративот и

признала друг реален победник. Овој пример покажува дека легитимноста се третира како комуникациска позиција која може да се „управува“ според моментална потреба.

Во дигитален контекст, ова го храни цинизмот и поларизацијата: дел од јавноста останува во „победничка приказна“ дури и кога фактите се јасни, а другиот дел го доживува процесот како пропагандна игра наместо институционален натпревар.

Пример-кутија 12 (Втор круг | 02.11): Оспорување на исход преку пакет тврдења за нерегуларности

Пакетот обвинувања за поткуп/притисоци/лични карти/неважечки ливчиња функционира како пост-изборен механизам за делегитимација: дури и кога нема јасна информација за формални приговори, наративот продолжува да живее онлајн и да ја труе довербата.

5.6 Дополнителен клучен наод: Инструментализација на урбани/комунални кризи за демотивација и револт во втор круг

Втор круг (пред 2 ноември 2025)

Пример-кутија 13 (Втор круг | пред 02.11): „Комунална хигиена/ѓубре“ како хибридно рамкирање за револт и апатија

Во материјалите се опишува хаос со комуналната хигиена и несобирање ѓубре како тема што станува силен наративен мотор во пресрет на вториот круг. Посочено е дека ова се чита и како политички мотивирана операција, со видеа од граѓани во кои камиони на „неидентификувани“ компании истураат смет.

Клучниот изборен ризик тука е „потисокот“ кон апатија: реален проблем се рамкира така што создава револт, чувство дека институциите не функционираат и дека „сè е валкано“ — што директно може да ја намали излезноста или да ја насочи одлуката не по програма, туку по емоционална реакција.

5.7 Контекстуален клучен наод: Безбедносен „шок“ како амбиент на несигурност во изборен период

Пример-кутија 14 (изборен период): Лажни дојави за бомби како хибриден напад со политичка позадина

Во материјалите се наведува оценка дека лажните дојави за бомби можат да се третираат како хибридни напади со политичка позадина и дека во поширок контекст се спомнува и можност за непријателски странски служби. Ова е релевантно за изборниот „високо-ризичен прозорец“

бидејќи безбедносниот страв директно влијае врз излезноста, слободата на движење и општата перцепција за стабилност.

Сликата што се добива од мониторингот во изборниот молк и на денот на гласањето е јасна: дигиталниот простор во двата круга не беше само канал за информирање, туку активна арена за влијание врз изборното однесување и врз перцепцијата за легитимност. Во првиот круг доминираше комбинацијата од директни прекршувања на молкот (отворено онлајн агитирање) и висок „шум“ од тврдења и пријави кои во голем дел се покажале како невестинити, паралелно со реални теренски индикации за поткуп и притисоци. Ова создаде амбиент во кој граѓаните тешко разликуваат што е проверен факт, што е сомнеж, а што е намерно фабрикуван сигнал – што само по себе е ризик за довербата во процесот.

Во вториот круг, механиката на влијание се покажа понасочена и по„доказно“ спакувана: персонализирани дискредитации преку документи/визуелни содржини, дезинформации што таргетираат демотивација во молк (повлекување/оставка), и пост-изборни пакети обвинувања што го оспоруваат исходот без јасна врска со формални процедури. Во исто време, се забележува и експлоатација на реални урбани/комунални кризи како политички наративен мотор за револт и апатија. Кога овие елементи се разгледаат заедно, се наметнува заклучок дека во „високо-ризицниот прозорец“ на молк и гласање најчесто не се работи за една поединечна дезинформација, туку за слоевит притисок: од дезориентација и дискредитација, до подгревање сомнеж и релативизирање на резултатите. Следната секција затоа го сумира овој притисок како трендови и го оценува нивниот потенцијал да произведат изборен ризик во реално време.

6. Импликации и ризици во постизборниот период и понатаму: како „изборните“ хибридни закани продолжуваат да живеат по гласањето

Клучниот ризик по завршувањето на гласањето не е тоа што одредена дезинформација „поминала“, туку што рамките и тактиките што се активираа во изборниот молк и на денот на гласањето остануваат функционални и по изборите – како трајни објаснувања за резултатот, како оправдување за политички конфликти и како гориво за недоверба во институциите. На пример, во првиот круг се нотира дека на самиот ден на изборите има комбинација од притисоци/заплашувања, обиди за поткуп, „шум“ преку пријави (20 пријави, од кои 15 невестинити), како и дезинформации за „предвремените победи“ – што директно ја прави јавноста ранлива на постизборни наративи дека „нешто не било чисто“.

Во вториот круг, ризикот се заострува преку „доказни“ конструкции (слика/документ) што создаваат идентитетски сомнеж и контроверзија во најчувствителниот момен

6.1 Нормализирање на „делегитимацијата“ како стандардна постизборна политика

Кога во изборниот прозорец се пласираат наративи за „предвремени победи“ и нерегуларности, тие не исчезнуваат со објавување на резултати – напротив, добиваат втор живот како постојана рамка за оспорување на легитимноста. На ниво на локална самоуправа, тоа значи дека секоја наредна одлука на новоизбраните власти (буџети, кадровски решенија, јавни претпријатија) може да биде дочекана не како политика за дебата, туку како „продукт на кражба“. Во твоите материјали ова се гледа како постепено преминување од изборен ден кон постизборен наратив: во првиот круг се шири „предвремена победа“ како дезинформација (влијание врз слободното изјаснување), а во вториот круг се гледа појасна пост-изборна рамка каде политички актер го оспорува исходот со пакет обвинувања за поткуп/притисоци/лични карти/„неважечки ливчиња“, при што е нотирано дека нема официјална информација дали има приговори до ДИК.

Ова е опасно по државата затоа што го претвора политичкиот натпревар во перманентен конфликт околу легитимност, а не околу резултати и политики. Кога делегитимацијата стане „нормална“, граѓаните лесно прифаќаат дека „сè е наместено“, институциите се гледаат како партиски, а просторот за насилни/радикални реакции расте (особено локално, каде конфликтите се персонализирани и блиски).

6.2 Преместување на јавната дебата од локални теми кон идентитетски поделби и „етикетирање“

Во вториот круг, посебно ризична е тактиката на идентитетска дискредитација преку „доказен“ формат. Примерот со објава што кружи со „наводен српски пасош“ на кандидат за градоначалник на Скопје е експлицитно опишан како непотврдена информација со впечаток дека има политичка цел – да се влијае врз гласачите преку национална етикета непосредно пред вториот круг.

Во истиот материјал се нотира дека поврзувањето на оваа објава со барањето на Левица за укинување на двојното државјанство за високи функционери дополнително го засилува впечатокот на насочена политичка манипулација и пренасочување на дебатата од програмски/градски теми кон идентитетски прашања.

Постизборно, ваквата рамка не се губи – таа создава трајни линии на поделба и ја прави политичката сцена поранлива за надворешни и внатрешни „потпалувачи“. Дури и кога „пасошот“ ќе биде демантиран или ќе остане непотврден, дел од јавноста го памети

сомнежот, не исходот на проверката. Тоа е класичен механизам на долгорочна ерозија: „можеби е вистина“ е доволно за да остане дамката и да се гради следниот напад на истата логика.

6.3 Анонимни канали + манипулативни „докази“ → заплашување, клеветата и институционално „усилување“ на манипулацијата

Еден од најопасните ризици за постизборниот период е што анонимните и сомнителни извори можат да произведат реални последици ако нивната содржина се засили од влијателни профили или институционални реакции. Во твоите материјали ова се гледа во два слоја:

- Прво, како „шум“ што го труе просторот: многу пријави, мнозинството невистинити – што создава амбиент каде граѓаните тешко разликуваат реален проблем од фабрикуван сигнал.
- Второ, како тактика на дискредитација преку визуелна манипулација: во извештајот е нотирано дека „фотографијата е стара“ и дека објавата е манипулативна и надвор од актуелен контекст, со цел да се поткопа довербата кон кандидат преку лажни поврзаности и шпекулации; се нагласува дека страницата користи провокативен стил типичен за политичка пропаганда со цел дискредитација во чувствителен изборен период.

Постизборниот ефект е многу практичен: кандидати, новинари, активисти и службени лица стануваат поранливи на клеветнички циклуси; јавноста почнува да очекува „скандал“ наместо факти; и се зајакнува културата каде политичкиот противник се руши со компромати, не се победува со програма.

6.4 „Секјуритизација“ на јавниот простор – несигурност како политичка емоција

Кога безбедносни теми се активираат во изборен период, тие се „лепат“ за постизборниот амбиент и стануваат удобна рамка за било каква криза: „постојат центри“, „има операции“, „некој саботира“. Во извештајот е наведено дека по пауза повторно се појавиле лажни дојави за бомби во училишта, при што последните дојави пристигнале меѓу двата изборни круга.

Понатаму, експерти посочуваат дека зад ваквите дојави постојат политички мотиви на неидентификувани центри кои преку хибридни напади се обидуваат да внесат несигурност кај граѓаните, посебно во изборен период, а за претходен бран се споменуваат претпоставки за непријателски странски служби.

Ова создава траен ризик: постизборно, секоја институционална слабост или локален инцидент лесно се толкува како „операција“ – што ја зголемува поларизацијата и ја намалува довербата во нормалните, административни објаснувања. И што е уште поважно: стравот и несигурноста се „плодна почва“ за следната дезинформација.

6.5 Реални урбани/комунални проблеми како платформа за хибридно влијание и демотивација

Во материјалите се посочува дека хаосот со комуналната хигиена и несобирањето ѓубре во Скопје станал централна тема, и дека начинот на дебатирање и нерешавањето на проблемите дава повод за сомневање дека нередовното подигање на сметот е дел од водење хибридна политичка кампања, со видео снимки за „неидентификувани“ компании што истураат смет; експлицитно се наведува и намерата – да се предизвика револт и да не се излезе на втор круг.

Постизборно, ваквите наративи можат да ја „заковаат“ идејата дека локалното управување е по дефиниција неспособно/корумпирано и дека „нема смисла“ граѓанско учество. Со тоа се храни апатија, се намалува демократска контрола врз локалните власти и се зголемува простор за манипулации во идни кризни моменти.

6.6 Клучни актери и извори: кој ја произведува, кој ја засилува, кој ја легитимира заканата

Важно е да се напомене оти ова не е форензичка атрибуција на конкретен нарачател, туку мапирање на видливи улоги и извори во информацискиот екосистем според доказите и примерите во мониторингот (производители, засилувачи и легитиматори).

6.6.1 „Производители“: анонимни/сомнителни онлајн извори и страници што генерираат дискредитација и забуна

Во доставените материјали се издвојува јасен образец: анонимен извор/страница → силно обвинување → визуелен „доказ“ со низок квалитет или непроверлива содржина → брзо ширење и притисок врз јавноста/институциите. Најпластичен пример е сомнителниот и анонимен портал „Секојдневието во Штип“, каде на денот на првиот круг (19.10.2025) е објавена клеветата дека советничка наводно делела поткуп „во плико“, поткрепена со матни фотографии без јасна содржина или потврда.

Оваа категорија актери не мора да има голема публика сама по себе — нивната „моќ“ е во тоа што произведуваат вирусни, лесно споделиви, морално набиени содржини што ја пренасочуваат дебатата од факти кон скандал и емоција.

Во вториот круг, истиот механизам се јавува во „попречистено“ пакување: „доказна“ објава без јасен извор, во која се прикажува наводен српски пасош на кандидат за градоначалник на Град Скопје, пласирана непосредно пред вториот круг (02.11). Во извештајот експлицитно се нагласува дека се работи за непотврдена информација, со впечаток дека има политичка цел — да се влијае врз гласачите преку национална етикета. Ова е типична „производна“ тактика: дури и без докази, доволно е да постои визуелен артефакт што личи на документ за да се поттикне сомнеж и поларизација.

Посебно важно е што во материјалите се нотира и општ образец на манипулација со контекст (рециклирана/стара фотографија + провокативна реторика) како техника што ја поткопува довербата и работи пропагандно во чувствителен период.

Со тоа, „производителите“ не се секогаш класични медиуми — често се профили, страници и мали портали со ниски стандарди, но со висока способност да пуштат „искра“ што потоа други ја претвораат во пожар.

6.6.2 „Засилувачи“: политички актери/кандидати и партиски екосистеми на социјални мрежи

Втората група се актери што не мора да ја создадат дезинформацијата, но ѝ даваат досег, легитимитет кај сопствената публика и мобилизациски ефект. Во првиот круг, извештајот нотира отворено онлајн агитирање на денот на гласањето, при што како посериозен пример се наведува објава од политички претставник кој агитирал и користел и фотографии за соработка со странски дипломати.

Тука засилувањето не е само „повик за глас“, туку и симболичка порака („моќ/врски/легитимитет“) што во изборен молк и на денот на избори има потенцијал да влијае врз перцепција и одлука.

Во вториот круг, како засилувачки канал се појавува и персонализирано постизборно оспорување. Конкретно е именуван Стевчо Јакимовски, кој на приватен профил на социјални медиуми го оспорува изборот на противкандидатот од владејачката партија и укажува на „искривување на волјата“ преку поткуп (брашно, „исплаќање долгови“), одземање лични карти и прогласување ливчиња за неважечки, со напомена дека нема официјална информација дали доставил приговори до ДИК.

Ова е значајно затоа што покажува како наративот за нерегуларности во дигитален простор добива тежина кога го пласира именуван политички актер со препознатливост, без разлика дали постои потоа формална постапка.

Засилувањето оди и преку партиски/активистички судири и инциденти што медиумите ги пренесуваат и што потоа живеат онлајн. Во материјалите се спомнуваат напади на партиски активисти врз активисти од друга партија (пример: СДСМ и „ЗНАМ“ во Куманово).

Иако ова е „офлајн“ инцидент, неговото онлајн циркулирање ја засилува атмосферата на конфликт и ја подигнува ранливоста за понатамошни манипулации.

6.6.3 „Легитиматори“: портали/медиуми што даваат видливост, рамка и „тежина“ на наративите

Третата група не мора да измисли информација, но ја прави „веродостојна“ во очите на публиката преку наслов, тон, селективно прикажување или непочитување на стандарди. Во извештајот директно се проблематизира дека непочитување новинарски стандарди и пласирање нецелосни информации го нарушува демократскиот амбиент и може да ги направи медиумите „соучесник“ во пропаганда и во намери за оспорување резултати.

Клучната поента овде не е „кој медиум е добар/лош“, туку улогата: кога насловите се сензационалистички, кога се мешаат тврдења и факти, или кога се пренесуваат непроверени обвинувања, тие ја зголемуваат можноста за ширење на дезинформации и за подоцнежна делегитимација на исходот.

6.6.4 Надворешни извори и прекугранични наративи: што може да се каже врз основа на доказите (без претерување)

Во доставените материјали постојат два различни типа на „надворешна“ димензија — и важно е да се раздвојат:

Надворешни/прекугранични пропагандни линии (идентитет/јазик)

Во извештајот се наведува дека „пропагандата... од одредени политички центри во Бугарија“ за негирање на македонскиот јазик и идентитет добива продолжување и во периодот на изборната кампања, и дека тоа може да се протолкува како обид за надворешно влијание врз изборниот процес.

Тука, „актерот“ е именуван на ниво на политички центри/инфраструктура на наративи, не како конкретна институција. Овој тип влијание функционира преку

долгорочна емоционална поларизација и создавање на „идентитетска криза“ како позадина на изборниот процес.

Безбедносни инциденти и претпоставки за странски служби (високо чувствително, нефорензичко)

Во делот за лажните дојави за бомби, се пренесува став дека експерти посочуваат политички мотиви на „неидентификувани центри“ што преку хибридни напади внесуваат несигурност во изборен период, а за претходен бран се наведува дека се претпоставува вмешаност на „непријателски странски служби“.

Ова во извештајот останува на ниво на експертски процени/претпоставки, не докажана атрибуција. Но како ризик-фактор, тоа е важно: безбедносната анксиозност создава амбиент во кој и домашните актери полесно пласираат манипулативни рамки („хаос“, „закана“, „нема контрола“) и така се зајакнува ефектот на хибридните закани без да мора да се докаже конкретен надворешен нарачател.

6.6.5 Клучен заклучок: „изворот“ ретко е едно место — тоа е ланец на улоги

Од примерите во материјалите се гледа дека најризичните случаи на хибридна закана не се „само анонимен профил“ или „само партија“ или „само медиум“, туку ланец:

- Производител (анонимен портал/профил) креира обвинување со „доказен“ изглед (матни фото/документ).
- Засилувач (политички актер/екосистем на социјални мрежи) го користи за мобилизација, притисок или оспорување.
- Легитиматор (портал/медиум) му дава наслов и видливост, со што рамката станува „јавна вистина“ за дел од публиката.

Овој ланец е причината зошто дел од содржините имаат ефект и по изборите: тие не се само информација, туку организиран начин на обликување доверба, легитимност и политичка реалност.

7. Заклучни согледувања

Постизборниот период не започнува „од нула“. Тој ја наследува целата логика на влијание што се активираше во изборниот молк и на денот на гласањето: брзи дезинформации што создаваат забуна и демотивација, „доказни“ конструкции што ја пренасочуваат дебатата кон идентитетски сомнеж, анонимни извори што функционираат како „пумпи“ за дискредитација, и пакети обвинувања што ја релативизираат легитимноста на исходот. Токму затоа, ризикот за државата не се мери само со тоа колку луѓе поверувале во една конкретна објава, туку со тоа што овие техники стануваат нормален инструмент на политичко натпреварување и почнуваат да го моделираат јавниот разговор и довербата во институциите. Во материјалите, оваа динамика се гледа и како „шум“ што ја заматува вистината (многу пријави, голем дел неvistинити), како и како постизборни рамки за оспорување на исходот што циркулираат онлајн без јасна врска со формална процедура.

Најпрво, ваквите појави создаваат структурна ранливост на легитимноста. Кога во изборен ден се шират „предвремени победи“ или кога по изборите се пласираат наративи за „искривена волја“ преку пакет обвинувања (поткуп, притисоци, одземање лични карти, „неважечки ливчиња“), јавноста постепено се навикнува да го гледа изборниот резултат како нешто што секогаш е спорно, секогаш „под сомнеж“ и секогаш подложно на наративна интерпретација.

Во таков амбиент, локалната власт не се оценува според политики и резултати, туку според тоа дали е „легитимна“ – и секоја наредна одлука станува уште една причина за конфликт. Ова е особено опасно во локален контекст, каде социјалните мрежи функционираат како локални арени на притисок, а конфликтите се персонализирани и лесно ескалираат во заплашување.

Второ, се создава трајна поларизација преку идентитетски и емоционални рамки, кои ги надживуваат изборите. Примерот со „наводен српски пасош“ пласиран непосредно пред вториот круг покажува како „доказен“ формат може да пренасочи јавната дебата од локални проблеми кон национална етикета и сомнеж.

Дури и кога нешто останува непотврдено, сомнежот има долг живот: тој се повторува, се прераскажува и станува „знаење“ во одредени кругови. Тоа ја прави државата поранлива за наредни операции од ист тип – не затоа што сите ќе поверуваат, туку затоа што доволно луѓе ќе останат со чувство „можеби е вистина“, а тоа е доволно за ерозија на довербата и за продлабочување на разделбите.

Трето, ваквите механизми ја зголемуваат ранливоста на државата на клеветнички циклуси и заплашување преку анонимни канали, со реални последици врз луѓе и институции. Материјалите посочуваат пример на манипулација со стара фотографија како провокативна пропагандна техника за дискредитација во чувствителен изборен период.

Кога ваквите содржини стануваат нормализирани, се создава „студен ефект“: кандидати и активисти се повлекуваат, новинарите стануваат мета, а граѓаните го губат интересот да се вклучат во јавниот живот, бидејќи цената на јавна изложеност расте. Ова е тивка, но длабока деградација на

демократскиот простор, која не се гледа преку еден скандал, туку преку постепено стеснување на тоа кој се осмелува да зборува.

Четврто, постизборниот амбиент се комплицира и преку секјуритизација на јавниот простор, каде несигурноста станува политичка емоција. Во доставените материјали се наведува дека повторните лажни дојави за бомби во училишта, со тајминг меѓу двата круга, се толкуваат како хибридни напади со политичка позадина, при што се спомнуваат „неидентификувани центри“ и претпоставки за странски служби во претходен бран.

Дури и без форензичко именување на конкретен актер, ефектот е јасен: стравот и чувството дека „нешто се случува“ ја прават јавноста поподложна на манипулации и на радикални интерпретации. Во таков амбиент, довербата во институционални објаснувања опаѓа, а секој настан лесно се претвора во „доказ“ за поширока операција – што повторно ја храни поларизацијата.

И конечно, се гледа дека хибридните закани најчесто не доаѓаат како „чиста лага“, туку како мешавина од реални проблеми и политички рамки. Примерот со комуналната хигиена и несобирањето ѓубре е важен токму поради тоа: реална урбана криза се рамкира како политичка операција со цел да се предизвика револт и демотивација за излезност во вториот круг.

Во постизборниот период, ваквото рамкирање не исчезнува – напротив, останува како готова приказна за тоа „зошто институциите не функционираат“ и „зошто нема смисла да се учествува“. Тоа е директен ризик за идната демократска култура: апатијата и цинизмот се најдобра средина за следните операции на влијание.

Оттука, најважниот заклучок за државата е дека постизборниот ризик не се сведува на „проверка на факти“ на неколку објави, туку на препознавање дека се работи за екосистем на актери и улоги: анонимни страници и сомнителни извори што продуцираат содржина, политички и медиумски засилувачи што ја прават видлива, и (понекогаш) институционални реакции што ѝ даваат тежина – доброволно или ненамерно. Во таков екосистем, хибридните закани не завршуваат со затворање на избирачките места. Тие продолжуваат да ја „пишуваат“ приказната за резултатот, да ја пренасочуваат јавната дебата и да создаваат трајни линии на недоверба. Ако овие механизми не се третираат системски – преку јасни стандарди на институционална комуникација, транспарентни процедури за пријави/приговори, и континуирано јавно објаснување што е факт, а што е манипулативна рамка – ризикот е дека секој следен изборен циклус ќе почнува од пониско ниво на доверба и од повисоко ниво на поларизација, што ја прави државата поранлива и внатрешно и надворешно.